

1913 máj. 29

A közoktatásügyi bizottság jelentése a beterjesztett törvényjavaslat tárgyában¹

Képv. Ir., 1910—15, XXVI. 577. l.

A bizottság egész terjedelmében magáévá teszi a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak ezen új püspökség becikkelyezését kísérő indoklását, és hazafias lelkesedéssel fogadja az Apostoli Király Ő Felségének azon bölcs intézkedését, mellyel a római Szentszék kedvező döntését kiero- szakolni méltóztatott ezen görög katolikus magyar püspökség felállításához.

Körülbelül 200 ezer magyar görög katolikus vallású egyénnek régi vágya nyert ezen intézke- déssel megvalósulást, akik hálattelt szívvel fogják vallásos életténykedéseikben és hazafias mun- kásságukban megerősödve és megizmosodva egyházuk és magyar hazánk igaz javát szolgálni.

Ezeknek nyomatékos hangsúlyozása után a bizottság kimondja, hogy miután az 1885. évi VII. törvénycikk² 7. §-a világosan elrendeli, miszerint: „Ha bármikor újabb méltóságok vagy hivatalok létesíttetnek, vagy bármelyik a 4. §-ban említett hitfelekezet kebelében újabb püspöksé- gek, illetőleg egyházkerületek szerveztetnének, az így keletkezett méltóságok vagy hivatalok csak az esetben adhatnak a főrendiházi tagságra jogot, ha azt a törvényhozás világosan elrendeli”, ennek folytán, hogy a hajdúdorogi görög katolikus püspök főrendiházi tagsága törvényszerűleg biztosíttassék, a hivatkozott törvényjavaslat a képviselőháznak tárgyalás és elfogadás végett tisztelettel bemutatattik.

Budapest, 1913. évi május hó 29-én.

Mártonffy Márton s.k.
a közoktatásügyi bizottság előadója

Zsilinszky Mihály s.k.
a közoktatásügyi bizottság elnöke

B

1913 jún. 14

Pop Cs. István román nemzetiségi képviselő felszólalása és Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza a hajdúdorogi gör. kat. püspökségről szóló törvényjavaslat képviselőházi általános vitájában

Képv. Napló, 1910—15, XIX. 106—113. l.

T. Képviselőház! Múlt évben a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalásá- nál felszólaltam ezen tárgynál, de kötelességemnek tartom most is felszólalni, midőn a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye törvénybe szándékoltatik iktattatni Ő Felsége elhatározása és a pápai bulla alapján.

Parancsolja nekem ezt a felszólalást a tárgy nagy fontossága és azon körülmény, hogy ami- lyen egyszerűnek látszik ezen törvényjavaslat, éppoly mélyre ható kihatásai vannak, és éppoly nagy érdekeket érint, amelyek évszázados harcok eredményei, és ez eredmények törvénybe is lettek iktatva. Ezen törvényjavaslat alapján megdönti az 1868: XXXIX. t.-cikket¹, mert a fogarasi és gyulafehérvári metropoliahoz tartozó egyházmegyék területiális integritását mélyen megsérti.

... Fontos, évszázadok harcaiból kifejlődött jogokat érint ez a törvényjavaslat. A románság, amely nemcsak a szerzett jogokra, hanem szerződésekre is támaszkodott, a legnagyobb megdöb- benéssel vette ezt a hírt, hogy püspökeink és érsekiünk megkérdetése nélkül Hajdú-Dorogon

¹ Az Irományokban közölt eredeti szöveg címe: *A közoktatásügyi bizottság jelentése a vallás- és köz- oktatásügyi miniszter úr által „a hajdúdorogi gör. kat. magyar püspökségről” szóló és a Ház elé terjesztett törvényjavaslatra vonatkozólag.*

² „A főrendiház szervezetének módosításáról” (I. M. Törvénytár 1884—1886. évi törvénycikkek, 187—195. l.)

³ Ez biztosította a gyulafehérvári és fogarasi püspökség függetlenségét (vö. Iratok, II. 592. l.). 1868: XXXIX. tc. A gyulafehérvári görög katolikus érsekség s a lugosi és szamosújvári görög katolikus püspök- ségek iránt. — Mo-i Törv. és Rend. Tára, Pest 1868. 641. l.

egyházmegye fog felállítani, ami több mint 70 ezer léleknek, akik eddig a román provinciához tartoztak, elszakítását fogja maga után vonni. És nagyon természetes, hogy már csupán a hír is óriási megdöbbenést keltett az összes románok között, s 1912 május havában az ún. „Christi fideles Gracci” című bulla kiadása előtt egy nagy kongresszust tartottunk Gyulafehérvárott a kormány engedélyezésével.²

Ez alkalommal több mint 15 ezer kongresszusi tag, akik különösen az érdekelt községekből jelentek meg, tiltakozott ezen egyházmegye felállítása ellen, s egy 50 tagú bizottságot választottak azon misszióval, kiadott egy rendeletet, miszerint az egyházmegyéhez tartozó községekben mindenféle érintkezés és előadás, oktatás és felterjesztés nyelve kizárólag a magyar.

A „Christi fideles Gracci” kezdetű egyházi bulla mégis megjelent, a Szentszék hozzájárult a gör. kat. magyar egyházmegye felállításához és az ó-görög liturgikus nyelv bevezetéséhez. A törvényjavaslat indoklása viszont helytelenül jár el, amikor nagy tömegű román gör. kat. hívőt csatol a felállítandó új egyházmegyéhez. S hogy mennyire birtokon belül érzik magukat az illetékesek, a felállítandó új egyházmegye püspökhelyettese máris kiadott egy rendeletet, miszerint az egyházmegyéhez tartozó községekben mindenféle érintkezés és előadás, oktatás és felterjesztés nyelve kizárólag a magyar.

...Aki ismeri az 1868-iki törvényt, az 1907-iki úgynevezett Apponyi-féle törvényt³, tudja, hogy ez nem tartozik a hajdúdorogi püspökség hatáskörébe, mert a tannyelvet, az előadási nyelvet az iskolafenntartó, vagy amint sok helyen a felekezetekre nézve a törvény kijelenti, az egyházközség határozza meg, mert ez az iskolafenntartó...

T. képviselőház! Nem akarom tovább untatni a t. képviselőházat ezen kérdés bővebb fejtegetésével. Azt hiszem, talán sikerült meggyőzőnöm a t. Házat, és bátor vagyok azt állítani, talán objektíve tényekkel és bizonyítékokkal, hogy ez a helyzet túrhetetlen, ezt a helyzetet szanalni kell és pedig minél előbb, hogy annál kevésbé mérgesedhessék el. Megvan az alap. A mélyen tisztelt kormány megígérte hajlandóságát a békés állapotok helyreállítására; a t. miniszterelnök úr⁴ már mutatott beszédében erre hajlandóságot. Lássuk a tényeket; ezek beszéljenek inkább, mint a fényes beszédek; akkor csakugyan beállhat talán az az állapot, hogy közösen működjünk közre, és nagy célokat közös akarattal érhessünk el.

En belőlem ezt a beszédet éppen az a körülmény váltotta ki, mert nagy veszedelmet látok abban, hogy ha ez nem orvosolhatnák; ismerem a viszonyokat, és aki ismeri a szatmármegyei viszonyokat, az tudja, hogy a föld kerekiségén olyan vallásos nép mint az, nincsen, és ha kiközkentik az eddigi gyakorlatból és eddigi szokásaiból, Isten tudja mire képes.

Azt hiszem befejezhetem beszédemet. Az előadott indokokból talán meggyőződhetek róla, hogy nem lehetek abban a kellemes helyzetben, hogy én is örvendjek ennek a törvényjavaslatnak. A törvényjavaslatot nem fogadhatom el, ily szanalás nélkül azt végzetesnek tartom.

Elnök: Kíván még valaki szólni?

Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kíván szólni.

Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter⁵: (Halljuk! Halljuk!) T. képviselőház! Amint már a t. előadó úr is hangsúlyozta volt beszédében, ezen törvény tulajdonképpen csak az új püspöknek a főrendiházban való részvételét biztosítja. Az egyházmegyének felállítása szintén nem tartozik a törvényhozás hatáskörébe, miután az tisztán hitéletre vonatkozó ügy. Az egyházmegye felállításánál kizárólag egyházi tekintetek voltak irányadók, s csak megnyugvásunkra szolgált az, hogy sikerült hivatali elődönnök [é. gr. Zichy Jánosnak] ezen egyházmegye felállítása által az egyházi főhatóságok jogainak föntartása mellett a korona mint főkegyúrnek jogait is kellőleg biztosítani és érvényre juttatni.

Statisztikai adatokat idéz annak bizonyítására, hogy a hajdúdorogi görög szertartású („magyar”) gör. kat. püspökség felállítása — Pop Cs. István érvelésével szemben — nem okoz nemzetiségi sérelmet. Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint az új egyházmegye 215 498 görög katolikus közt 183 575 magyar

² L. 110/B. sz. iratot.

³ Értsd: 1868:XLIV. és 1907:XXVII. tc.

⁴ Értsd: Tisza István. — L. 1913. jún. 12-i képviselőházi bemutató beszéde nemzetiségi vonatkozásait és a program-nyilatkozat feletti vitát.

⁵ 1910-től az ipolysági kerület munkapárti képviselője, a képviselőház alelnöke, 1913-ban miniszterséget megelőzően uo. államtitkár; sokoldalúan képzett közgazdász; nemzetiségi kérdésekben méltányos magatartású.

anyanyelvű, azaz az itteni görög katolikusok 85,2 százaléka. A 31 923 nem magyar anyanyelvű görög katolikus közül 24 097 tud magyarul. Összesen tehát csak 7826 olyan nem magyar görög katolikus lesz az új egyházmegyében, aki egyáltalában nem beszél magyarul.

...A felállítás [é. az új egyházmegye kialakítása] tényleg kizárólag a statisztikai adatok alapján történt.*

Amennyiben azonban tényleg fordultak volna elő sérelmek, és figyelmünket ezekre felhívnák, a magam részéről bármikor kész vagyok ezt az illetékes tényezőknek újabb megfontolásra ajánlani, és nagyon örülnék, ha sikerülne ezt a kérdést is közmegnyugvásra megoldani. (*Élénk helyeslés.*)

Kérem a t. Házat, méltóztassék a törvényjavaslatot változatlanul elfogadni. (*Élénk helyeslés.*)

Elnök: Az előadó úr kíván szólni?

Mártonffy Márton előadó: Nem!

Elnök: Akkor a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a határozathozatal.

Felteszem a kérdést: elfogadja-e a Ház a hajdúdorogi görög katolikus püspökségről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? (*Igen!*) A Ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadja.

C

1913 jún. 20

A „hajdúdorogi gör. kat. magyar püspökség” felállításáról szóló törvényjavaslat főrendiházi vitája Szabó Jenő munkapárti főrendiházi tag, Várady Lipót Árpád győri róm. kat. püspök, Hosszu Vazul lugosi román gör. kat. püspök, Csernoch János esztergomi érsek, hercegprimás, Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter, valamint gr. Tisza István miniszterelnök felszólalása a hajdúdorogi gör. kat. püspökségről szóló törvényjavaslat főrendiházi tárgyalásakor¹

Főrend. Napló, 1910—15, III. 34—36. l.

Elnök: ...Következik a hajdúdorogi görög katolikus püspökségről szóló törvényjavaslat. Kérem a bizottsági jelentés felolvasását.

Csekonics Sándor gr. jegyző: (olvassa a bizottsági jelentést.)

Radvánszky Albert br. jegyző: Szabó Jenő!

*Szabó Jenő*²: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos főrendek! Szándékomban volt tüzetes jogtörténeti kifejtéssel kimutatni és igazolni, hogy a hazai görög katolikus egyházban a különböző anyanyelvű görög katolikusok között ősidőktől fogva egész a mai napig a teljes hit- és szertartási egység és elvileg az egyháznyelvi téren is a teljes reciprocitás állott fenn és áll fenn. Csak mint az egyháznyelvi türelmességnek egy lélekemelő példáját vagyok bátor itt kiemelni azt, hogy pl. a munkácsi egyházmegyében egészen 1885-ig, ti. a szamosújvári egyházmegye kihatásáig, amidőn ti. az egyházmegyének joghatósága alatt számos román egyházközség állott, az ungvári katedrális templomban rendszerint románul is miséztek.

Hasonló egyháznyelvi türelmesség állott fenn az ó-szláv egyháznyelvvel szemben is a balázsfalvi érsekség alá tartozó egyházközségekben, tudniillik az ún., szám szerint mintegy húszra rúgott, rutén parókiákon, amelyekre nézve az ó-szláv nyelv volt a kötelező. Igaz ugyan, hogy az idők folytán ezek egy részéből az ó-szláv nyelvet kiszorította a román nyelv, de ez nem egyháznyelvi türelmetlenségből történt, hanem csak azért, mert a hívők románok voltak, és ennél fogva az ó-szláv nyelvet nem volt okuk használni.

A szertartásos egység alól egyedül itt Budapesten csak néhány év óta áll fenn kivétel. Itt ti. a görög katolikus hívek egyháznyelvi különbség nélkül 1905-ig az illetékes római katolikus plébá-

* L. a von. miniszterelnökségi pro domo-t és a Magyar Statisztikai Hivatal igazgatóságához intézendő (1913. ápr. 19-én kelt) átirat-fogalmazványt a püspökségre vonatkozó adatok 1910. évi népszámlálási adatokkal való kiegészítése tárgyában — ME 1915—XXV—2855 (143/2616—1913).

¹ A felszólalások idején a házelnökséget br. *Jósika* Samu látta el.

² Nyug. közlekedésügyi miniszteri tanácsos, a vasútügyek szakértője. 1898-ban megszervezte a „görög katolikus magyarok országos bizottságát”, és ennek nevében 1900-ban emlékiratot nyújtott át a Curiának a magyar szertartási nyelv engedélyezése érdekében. (Vö. még Iratok II. 625. l.)